

DİN VE DİNİN FERT VE TOPLUM HAYATINDAKİ YERİ

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ^{قضا}.

“Allah katında din İslâmdır.”¹

Değerli mü’minler, bugünkü sohbetimizde dinden ve dinin fert ve toplum hayatındaki etkilerinden söz edeceğiz.

Din Nedir?

Din kelimesi sözlükte âdet, hüküm, ceza ve itaat gibi manalara gelir. Kur’an-ı Kerim’de din kelimesinin sözlük anlamında kullanıldığı âyet-i kerimeler vardır. Bir örnek olmak üzere Fatıha sûresindeki “Mâliki yev-middin” “-din gününün sahibi-” âyetindeki din kelimesi ceza ve hüküm anlamında kullanılmıştır.

İslâm alimleri dini farklı şekillerde tarif etmişlerdir. Bunların içerisinde en çok benimsenen tarif şudur:

“Din; akıl sahiplerini kendi hür iradeleri ile en iyiye, en doğruya ve en güzele ulaştıran ilâhî bir kurumdur.”

1 Al-i İmran, 3/19.

Bu tarifte şu hususlar yer almaktadır:

1. Din, ilâhi bir kurumdur. Yani dinin kurucusu Allah'tır. İslâm dininin kurucusu Allah olduğu gibi, İslâmiyetten önceki semavî dinlerin kurucusu da Allah'tır. Bu sebeple her hangi semavî bir dinin peygamberine nisbet edilmesi uygun değildir. Allah Teâlâ'nın, Peygamberimize, kendisinin bir beşer elçi olduğunu insanlara söylemesini emretmesi, İslâm dininin kurucusunun kendisi değil, Allah olduğunu bildirmek içindir. Nitekim bir âyet-i kerimde şöyle buyurulmuştur:

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَىٰ إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا.

“De ki: Ben yalnız sizin gibi bir beşerim. Ancak bana, ilahınızın bir ilah olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.”²

Bazı Avrupalıların “Müslümanlığı” Muhammedilik, “Müslümanı” da Muhammedî olarak ifade etmeleri bu açıdan yanlıştır. Bu dinin adı “İslam” onu kabul eden kimseye de “Müslüman” denir. Esasen Hz. Adem'den itibaren son peygamber Muhammed Mustafa (sas.)'ya gelinceye kadar bütün peygamberlerin getirdikleri dinlerin ortak adı “İslâm”dır. İslâmiyette yer alan temel inanç esasları, bütün semavî ve ilâhî dinlerde değişmeyen esaslar olarak yer almıştır. Ne var ki İslâmiyetten önceki ilâhî dinler zamanla insanlar tarafından değiştirilerek asliyetleri kaybolmuştur. Çünkü bugün Kur'an-ı Kerim'den başka hiçbir semavî kitap nazil olduğu, Allah tarafından gönderildiği gibi mevcut değildir. Bu kitaplar, kendilerine ilâve edilmek ve çıkartmalarda bulunulmak sûretiye insanlar tarafından değiştirilmiştir.

2. Din akli olanlara hitap eder. Akli olmayanlar din ile dinin hükümleri ile yükümlü değildirler.

3. Din ile ilgili hükümler Allah tarafından konmuştur. Allah gönderdiği peygamberlere bu hükümleri bildirmiş, peygamberler de insanlara duyurmuştur. Bu durumda peygamberlerin görevleri, Allah'ın kendilerine bildirdiği emir ve yasakları duyurmaktan ibarettir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

² Kehf, 18/110.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ

“Ey peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun.”³ buyrulmuş ve peygamberin görevi bildirilmiştir.

4. Tarifte dinin gayesine de yer verilmiştir. İnsanları dünyada da ahirette de mutlu kılmaktır. Dindeki emir ve yasaklar, bu mutluluğu sağlamak içindir. Yoksa Allah Teâlâ'nın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve hiç kimse davranışlarıyla O'na zarar veremez.

5. Dinin tarifinde yer alan önemli hususlardan biri de hiçbir baskı altında kalmadan insanların kendi hür iradeleri ile dini kabul etmeleridir. Bir kimsenin her hangi bir dini kabul etmesi için ona baskı yapmak doğru olmadığı gibi baskı altında kabul edilen din ile insan dindar olmaz. Bunun içindir ki Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur.

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ .

“Dinde zorlama yoktur.”⁴ Hiç kimsenin aşırılığa saplanıp din konusunda başkasına baskı yapması, dinin tasvip etmediği bir davranıştır. Peygamberimizin hayatını inceleyenler, onun bu konudaki titizliğini göreceklendir.

İşte dinin tarifinde ifade edilen hususlar kısaca bunlardır.

Din Vazgeçilmez Bir Kurumdur

Din, ferdin de toplumun da vaz geçemeyeceği bir kurumdur. Çünkü din insanla beraber doğmuş ve onunla beraber yaşayan bir duygudur. İlk insanlardan tutun da günümüz insanına varıncaya kadar tarihin hiçbir devrinde insan toplulukları bu duygudan uzak yaşayamamıştır. Yani daha açık bir ifade ile dinsiz toplum görülmemiştir. Rusya gibi bazı toplumlarda bu duygunun yok edilmesi doğrultusunda yapılan ağır baskılar bile bu duyguyu gönüllerden silememiştir. Bu da gösteriyor ki, dinsiz toplum olmaz. O zaman akla bir soru geliyor, “İnsan niçin dindardır?” Evet insan dindardır, çünkü başka türlü olması mümkün değildir de ondan.

3 Maide, 5/67.

4 Bakara, 2/256.

M.Rahmi BALABAN'ın derlediği Diyanet İşleri Başkanlığınca yayınlanan “Son Asrın İlim ve Fen Adamlarına Göre İlim-Ahlâk-İman” adlı esere Diyanet İşleri Başkanlarından merhum A.Hamdi AKSEKİ tarafından yazılan “Önsöz”ün “Fertte ve Cemiyette Din İhtiyacının Sebepleri” başlığı altında” şöyle denilmektedir:

“Fransız filozoflarından ve meşhur ilahiyat alimlerinden Auguste Sabatier “Dinler Felsefesi” adlı kitabında şöyle diyor:

“Ben ne için dinliyim? Sorusunu kendime sorar sormaz şu cevabı alıyorum: Ben dindarım, çünkü başka türlü olmaya muktedir değilim; dindar olmak, varlığım ve benliğim için zorunlu bir ihtiyaçtır. Bana diyorlar ki, “sendeki bu hal, verasetin –soyaçekimin-, terbiyenin, yahut mizacın –yaratılışın– etkisinden doğmuştur. (Yani sen dindar bir ailede büyüdün, din terbiyesi aldın veya da sana has bir yaratılış.) Ben de onlara diyorum ki, gerçi kendi kendime çok defalar bu yolda itirazlarada bulundum; bendeki din duygusunun anne ve babamdan geldiğini, yahut yaratılışımın özel bir etkisi olduğunu söylemek istedim, fakat gördüm ki, bu gibi düşünceler, konuyu geriletiyorsa da çözmüyor. Acaba benden evvelkilere ve onlardan öncekilere bu duygu nereden geldi? Sorusu karşıma çıkıyor ve buna cevap bulamıyorum. Bununla beraber kişisel hayatımda görmekte ve duymakta olduğum din ihtiyacını beşerin sosyal hayatında daha kuvvetli ve en büyük kuvvet olarak görmekteyim. Çünkü dinin eteğine sarılmak hususunda o da benden geride değildir.”

O halde din duygusunu tamamen aileye, çevreye ve eğitime bağlamak konuya gerçekten çözüm getirmiyor. Bu, sadece doğuştan insanda var olan bu duygunun yönlendirilmesini sağlar. Bu konuda Peygamberimiz buyuruyor:

مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ.

“Her doğan çocuk muhakkak İslâm fitratı üzerine doğar. Sonra annesi ile babası onu yahudi, hristiyan yahutta mecusi yaparlar.”⁵

Peygamberimiz, her doğan çocuğun İslâm inancına yatkın olarak dünyaya geldiğini, sonra ailesinin etkisinde kalarak İslâm inancından saptığını bildirmektedir.

5 Buhârî, “Cenâiz”, 80.

Dinin Önemi

a) Fert için de toplum için de en heyecanlı konuların başında hiç şüphe yok ki, din gelir. Çünkü din, insanın düşünce ve davranışlarını yönlendiren bir disiplindir.

İnsan sadece et ve kemik yığınınından ibaret bir varlık değil, ruh ve cisimden oluşan seçkin bir yaratıktır. Bu her iki yönünün de pek çok arzu ve istekleri vardır. İnsan ne bedenî ve ne de ruhî ihtiyaçlarını ihmal edemez. Bedenî ihtiyaçları ile ilgilenmemesi sağlığını yitirmesine, ruhî ihtiyaçlarını görmemezden gelmesi de üstün bir varlık olma özelliğini kaybetmesine sebep olur.

İnsan ruhunun sınırsız istekleri vardır. Bu isteklerinin dünyada karşılanması mümkün değildir. Ruhun ölümsüzlük isteği var, halbuki bütün canlılar için ölüm muhakkaktır. Bu, herkesin bildiği bir gerçektir. Ama ruhun bu isteğinin karşılandığı bir yer olmalıdır. Bu da ancak Allah'a ve ebedî hayata inanmakla mümkündür. İşte bunu bize öğreten dindir. O halde insanın gerçek mutluluğunu ancak din sağlar. İnançsız insanlar ölümden çok korkarlar, çünkü ölmekle yok olup gideceklerini sanırlar. Dindar insanlar ise ölümün bir yer değiştirme olduğunu ve ebedî hayata ancak bu yolla ulaşılacağına inanarak ölümü normal bir olay olarak karşılarlar.

Kur'an-ı Kerim, âhireti, dolayısıyla sonsuz hayatı inkar edenlerin kendilerini teselli etmek üzere söyledikleri sözleri şöyle hikaye eder:

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ .

“Dediler ki, hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yok eder. Bu hususta onların hiç bilgisi de yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar.”⁶

Fakat âyet-i kerimede ifade buyurulan onların bu sözleri, ruhlarının bu konudaki isteklerine ve gerçeklere aykırı düşüyor. Çünkü ruh bu sözlerle tatmin olmuyor, o, ebedî hayat istiyor.

6 Câsiye, 45/24.

b) İnsan hayatı yoğun bir mücadeleden ibarettir. Bu mücadelesinde insan bazan başarılı olamaz ve umduğunu elde edemez. Böyle bir durumla karşılaşan insan, kendi gücünün üstünde daha büyük bir gücün varlığına inanmazsa bunalıma düşer, hatta hayatına bile kıyar. Hayatta bunun pek çok örneğine rastlamaktayız. Ama sonsuz güç ve kuvvet sahibi yüce bir yaratıcıya inanmışsa, karşılaştığı engeller ve güçlükler karşısında ümidini yitirmez. İlahi kudretin büyüklüğünü ve ümitsizliğe düşmeyenlere daima yardım edeceğini düşünerek O'na sığınır ve kendini kaybetmez.

Bu itibarla günlük hayatımızda da en büyük dayanağın din olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

c) Din ahlâkî bir müessese olarak insanlara yön verir. Çünkü dindeki Allah inancı, insanın ölçülü olmasını, hiç kimseye haksızlık yapmamasını sağlar. Zira Allah, yerde ve göklerde olup biten her şeyi bilmekte, görmekte ve denetlemektedir. Değil olup biten şeyleri bilmek, gözlerin bakışındaki maksadı ve sinelerde saklananları da bilmekte ve bundan dolayı insanları bir gün hesaba çekeceğini bildirmektedir. Ona inanan böyle inanmaktadır. Onun bilgisi dışında insanlara hiçbir şey yapması sözkonusu değildir. Böyle bir Allah'a inanan kimse başkasına haksızlık yapar mı? Başkasının malına, ırzına ve canına kasteder mi? İnsanlar ve canlılara karşı merhametsiz davranır mı, eziyet eder mi? Elbette etmez.

O halde insanların yüksek ahlâklı ve fazilet sahibi olmalarını sağlayan Allah inancıdır. İstiklâl Marşımızın yazarı Merhum Mehmet Akif ne güzel söylemiştir:

“Ne irfandır veren ahlâka yükseklik ne vicdandır,
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Yüreklerden çekilmiş farzedilsin havf-ı yezdan'ın,
Ne irfanın kalır tesiri katiyyen ne vicdanın.”

Evet, Allah inancı ve Allah korkusu gönüllerden silinmiş olursa, o gönüllere sahip insanların yapamayacağı hiçbir kötülük ve vahşilik yoktur. Bunun en yakın örneği Bosna Hersek'le Kosova'dır. Sırp canilerin buralarda kendi ırklarından olmayan insanlara karşı işledikleri cinayetler, sergiledikleri vahşet, tüyler ürpertici boyutlara ulaşmış, bütün dünyaya, “bunları yapanlar insan olamazlar” dedirtmiştir. Allah'a inanan ve bir gün O'nun yüce katında dünyada yaptıklarının hesabını vereceğini düşünen bir insanın, günahsız insanlara karşı bu cinayetleri işlemesi düşünülemez.

İşte din fikri ve Allah inancı insanı ahlakan yükseltmekte ve ruh yönün-

den olgunlaştırmaktadır. Bu duygulara sinesinde yer vermeyen insanlar, güçleri yetip fırsat buldukça yapamayacakları hiçbir kötülük yoktur.

Hangi yönden bakılırsa bakılsın, din insan için bir ihtiyaçtır. İnançsızlık ise büyük bir felakettir. Allah korusun, inançtan yoksun olan kimse madde aleminin kendisini tehdit eden olayları karşısında bunalıma girer. Sonsuz hayata, ahiret hayatına inanmadığı ve hayatı sadece dünya hayatından ibaret saydığı için, bütün gayreti dünyanın geçici zevklerini yaşamak olur. Bunları elde etmek için ise hiçbir ölçü ve ahlak kuralı tanımaz. Bir gün dünyanın geçici zevklerinden ayrılacağını ve yok olup gideceğini düşündükçe tedirginliği artar ve huzuru kaçar. Bir insan için en büyük felaket budur. Halbuki din, ölüm ötesinde daha mutlu ve sonsuz bir hayatı müjdelemekte ve ona ulaşmanın yollarını göstererek insana huzur ve güven bahsetmektedir.

d) Fert olarak din insana ne kadar gerekli ise toplum olarak da o kadar gereklidir.

İnsan doğuştan medenidir, toplum halinde yaşar. Hiç kimse yalnız başına bütün ihtiyaçlarını karşılayamaz, birbirleriyle yardımlaşarak ve dayanışarak yaşarlar .

Birlikte yaşamak durumunda olan insanların birbirlerine karşı bir takım hak ve görevleri vardır. Bir insanın birlikte yaşadığı insanlara karşı saygılı olması görev ve hak anlayışına bağlıdır. Çünkü insan çoğu kez aşırı isteklerinin etkisinde kalarak kişisel çıkarlarından başka bir şey düşünemez. Bunun için insanı başkalarına karşı olan görevlerini yerine getirmeye ve onları başkalarına karşı saygılı olmaya mecbur edecek bir etkene ihtiyaç vardır, o da dindir. Bunun için din, sadece ferdin hayatını değil, toplum hayatını da olumlu şekilde etkileyen bir kurumdur. Dindar olan kimse-lerden oluşan toplumda suç işleme oranı daima düşük olacaktır. Yapılan istatistikler bunu teyit etmektedir. Müslüman toplumlar için Ramazan ayını örnek verebiliriz. Bu ayda Müslümanlar topyekün ibadete yönelirler ve suç işleme oranı bu toplumlarda hissedilecek derecede düşer. Bu husus ilgililer tarafından da ifade edilmiştir.

Dinine bağlı toplumlarda işçi-işveren münasebetleri en iyi seviyede bulunur. Çünkü işçi alacağı ücreti helâl etmek için işini gereği gibi yapar. İşveren de işçiye karşı olan yükümlülüklerini en iyi şekilde yerine getirir.

Kamu görevinin söz konusu olduğu her yerde Devlet memurluğunda, ticarete, sanatta görev yapan dindar insan, üstlendiği göreve hıyanette bu-

lunmaz, kimseye hile ve haksızlık yapmaz, haketmediği bir ücreti al-mak istemez. Böylece toplum fertleri birbirleriyle barış ve dayanışma içerisinde bulunur. Birbirlerine karşı sevgi ve saygıda kusur etmezler.

İşte böylece din, fert ve toplum hayatına huzur getirmiş olur.

Değerli mü'minler, din hakkında verdiğimiz bu özet genel bilgiden sonra biraz da dinler ve özetle İslâm dini hakkında bilgi vererek konuşmamızı tamamlayalım.

Hak din, Allah tarafından bir peygambere vahyedilen, o peygamber tarafından da insanlara duyurulan din –vahyedildiği şeklini korumuş olmak kaydıyla– hak dindir. Böyle olan tek din İslâm dinidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ .⁷

“Allah katında din, İslâmdır”⁷ buyurulmuştur.

Muharref din, Allah tarafından bir peygambere vahyedilmiş olduğu halde asli şeklini koruyamamış olan dindir. Hıristiyanlık ve Yahudilik böyle muharref dinlerdendir.

Bâtıl din, hak din ve muharref dinlerin dışında kalan dinlerdir.

İslâm'dan önceki semavî dinler, yani Hıristiyanlık ve Yahudilik, esasta bir oldukları halde bunlar zamanla değişikliğe uğrayarak bozulmuşlar ve hak din olma özelliklerini kaybetmişlerdir. Bunun için de bu dinlere, değiştirilmiş anlamına muharref denilmektedir.

Buna göre bugün yeryüzünde tek hak din İslâmiyettir. Bunun içindir ki Kur'an-ı Kerim'de:

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ .

“Kim İslâmiyetten başka bir din ararsa bilsin ki, kendisinden asla kabul edilmeyecek ve O, âhirette zarar edenlerden olacaktır.”⁸ buyurulmuştur.

İslâm dini, hem son din ve hem de evrensel bir dindir. İslâm'dan başka

7 Al-i İmran, 3/19.

8 Al-i İmran, 3/85.

bu nitelikte olan başka bir din yoktur. Çünkü Peygamberimiz bütün insanlara gönderilmiş bir peygamberdir.⁹

İslâm dini barış ve kardeşlik dinidir. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de:

أَنَّ الْمُؤْمِنِينَ إِخْوَةٌ

“Mü'minler ancak kardeşirler.”¹⁰ İnsanları birbirine bağlayan kardeşlik bağından daha kuvvetli bir bağ yoktur. Nitekim Peygamberimiz ölümü ile sonuçlanan hastalığında yaptığı konuşmada şöyle demişti:

إِنَّ أَمَنَ النَّاسِ عَلَيَّ فِي صُحْبَتِهِ وَمَالِهِ أَبُو بَكْرٍ وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا مِنْ أُمَّتِي لَأَتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ وَلَكِنْ أُخُوَّةُ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ.

“Arkadaşlığına ve malına en çok minnet duyduğum insan Ebû Bekir'dir. Ümmetimden bir kimseyi bu dünyada dost edinmem gerekse hiç şüphe yok ki, bu dost, Ebû Bekir olurdu. Fakat İslâm bağı hepimizi kardeş yapmıştır.”¹¹

İslâm'ın getirdiği kardeşliğin en mükemmelini ilk Müslümanlarda görüyoruz. Medine'de Evs ve Hazreç diye iki kabile vardı. Bunlar uzun yıllar bir birleriyle savaşmışlardı. İslâmiyet gelince bu iki kabileyi barıştırdı, kardeş olduklarını bildirdi. Onlar da silahlarını bırakarak İslâm'ın aydınlığında kardeş oldular ve bundan sonra barış içinde yaşadılar.

Elhamdülillah, bizler Müslümanız. Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin uyarılarına kulak vermeli ve ilk Müslümanları örnek almalıyız. Birbirimize kardeşçe davranarak birlik, barış ve dayanışma içerisinde bulunmalıyız. Dinimiz bize bunu emretmektedir. Bundan düşmanlarımız üzülecek ve dostlarımız sevinecektir. Her şeyden evvel, emrini yerine getireceğimiz için Cenab-ı Hak bizden razı olacaktır, bundan daha büyük mutluluk olur mu?

Hepinize dünya ve âhîret mutluluğu dileyerek konuşmamı bitiriyorum. Cenâb-ı Hak bizlere, razı olacağı davranışları nasip etsin. Amîn.

9 A'raf, 7/158; Sebe, 34/28; Enbiyâ, 21/107.

10 Hucurat, 49/10.

11 Buhârî, “Salât”, 80; Müslim, “Mesacid”, 3.